

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В АСЕАН

MAIN APPROACHES TO PREVENTING TRANSNATIONAL ORGANISED CRIME IN ASEAN

Комарницький М.М.,

orcid.org/0000-0003-1502-3937

*доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті досліджено основні напрями запобігання транснаціональній організованій злочинності в країнах Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Актуальність теми зумовлена зростанням масштабів і складності транснаціональних злочинних мереж, що використовують економічну інтеграцію, розвиток транспортних комунікацій та цифрових технологій для розширення своєї діяльності. Проаналізовано сучасні тенденції поширення організованої злочинності в регіоні Південно-Східної Азії, зокрема у сферах незаконного обігу наркотичних засобів, торгівлі людьми, незаконної міграції, контрабанди зброї та фінансових злочинів. Розглянуто особливості діяльності злочинних угруповань, їхню транснаціональну структуру, способи координації та використання міжнародних логістичних і фінансових мереж. Значну увагу приділено аналізу інституційних та правових механізмів співпраці держав-членів АСЕАН у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності. Досліджено роль регіональних механізмів координації, обміну інформацією та спільних правоохоронних заходів. Визначено ключові напрями запобіжної діяльності, серед яких удосконалення правового регулювання, поглиблення міждержавної взаємодії правоохоронних органів, розвиток спільних аналітичних та інформаційних систем, посилення контролю за фінансовими потоками, а також впровадження комплексних профілактичних заходів на національному та регіональному рівнях.

Зроблено висновок, що ефективне запобігання транснаціональній організованій злочинності в регіоні можливе лише за умови системної взаємодії держав АСЕАН, гармонізації кримінального законодавства, посилення інституційної спроможності правоохоронних органів та розвитку міжнародного співробітництва у сфері безпеки.

Ключові слова: АСЕАН, Південно-Східна Азія, регіональна безпека, міжнародна безпека, дипломатія, організована злочинність, торгівля людьми, міжнародні організації.

This article examines the main approaches to preventing transnational organized crime in the countries of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). The relevance of this topic stems from the growing scale and complexity of transnational criminal networks, which exploit economic integration, the development of transportation infrastructure, and digital technologies to expand their operations. The article analyzes current trends in the spread of organized crime in the Southeast Asian region, particularly in the areas of illicit drug trafficking, human trafficking, illegal migration, arms smuggling, and financial crimes. The paper examines the characteristics of criminal groups' activities, their transnational structure, methods of coordination, and the use of international logistics and financial networks.

Significant attention is devoted to analyzing the institutional and legal mechanisms for cooperation among ASEAN member states in combating transnational organized crime. The role of regional mechanisms for coordination, information exchange, and joint law enforcement measures is examined. Key areas of preventive action have been identified, including improving legal regulation, deepening interstate cooperation among law enforcement agencies, developing joint analytical and information systems, strengthening control over financial flows, and implementing comprehensive preventive measures at the national and regional levels.

It is concluded that effective prevention of transnational organized crime in the region is possible only through systematic cooperation among ASEAN member states, harmonization of criminal legislation, strengthening the institutional capacity of law enforcement agencies, and the development of international cooperation in the field of security.

Key words: ASEAN, Southeast Asia, regional security, international security, diplomacy, organized crime, human trafficking, international organizations.

Постановка проблеми. Транснаціональна організована злочинність у сучасних умовах становить один із найбільш динамічних та структурно складних викликів системі регіональної безпеки Південно-Східної Азії. Для держав-членів Асоціації держав Південно-Східної Азії ця

проблема набуває особливого значення з огляду на поєднання кількох взаємозумовлених факторів, серед яких доцільно виокремити прискорення економічної інтеграції, лібералізацію торговельних і транспортних зв'язків, активізацію транскордонної мобільності населення, нерівномірність інсти-

туційного розвитку окремих країн регіону, а також інтенсивне впровадження цифрових технологій у фінансову, комунікаційну та логістичну сфери. Унаслідок цього транснаціональні злочинні угруповання отримали додаткові можливості для масштабування своєї діяльності, диверсифікації кримінальних ринків, використання юрисдикційних розривів між державами та формування гнучких міждержавних мереж, здатних швидко адаптуватися до змін політичного, правового і технологічного середовища. Відповідно, центральна проблема дослідження полягає у виявленні того, наскільки наявні регіональні та національні механізми держав-членів АСЕАН відповідають сучасному рівню транснаціоналізації організованої злочинності та її здатності використовувати відкритість кордонів, цифрові інструменти й відмінності у правових системах країн регіону. Водночас ключовим дослідницьким завданням є визначення найбільш ефективних напрямів запобігання цим загрозам шляхом посилення міждержавної координації, гармонізації законодавства та зміцнення інституційної спроможності правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останні дослідження свідчать, що проблема транснаціональної організованої злочинності в Південно-Східній Азії розглядається як комплексна загроза регіональній безпеці, що поєднує наркотрафік, торгівлю людьми, кіберзлочинність, відмивання коштів і діяльність транснаціональних кримінальних мереж. Значний внесок у теоретичне осмислення цієї проблематики зробив Р. Еммерс [5], який одним із перших проаналізував сек'юритизацію транснаціональної злочинності в межах АСЕАН та показав, як ця тема була піднесена до рівня регіонального безпекового порядку денного. У сучасних працях таких політологів як І. Індраяні та Зулькраін [7], С. Соевондо та К. Кадарудін [12] основну увагу зосереджено на еволюції механізмів співпраці держав АСЕАН у боротьбі з транснаціональною злочинністю, передусім у сферах наркотрафіку, правоохоронної координації та формування спільних підходів. Окремий напрям становлять дослідження, присвячені специфіці окремих видів злочинності та національним кейсам [8; 11]. Водночас нормативно-інституційну основу регіональної протидії формують документи та декларації АСЕАН [1-4], які визначають пріоритети координації, обміну інформацією та спільних заходів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Залишається кілька аналітичних прогалин, насамперед щодо визначення того, наскільки чинні механізми АСЕАН реально спроможні запобігати транснаціональній організованій злочинності в умовах її швидкої адаптації до цифрових технологій, фінансових інновацій і тран-

скордонної мобільності. Попри наявність значної кількості праць, у них переважно висвітлюються або загальні питання регіональної співпраці, або окремі види злочинів, тоді як комплексний аналіз саме напрямів запобігання транснаціональній організованій злочинності в межах АСЕАН залишається недостатньо розробленим. Недостатньо дослідженим є і питання узгодження національних кримінально-правових підходів держав-членів АСЕАН, оскільки відмінності в законодавстві, процедурах екстрадиції, взаємній правовій допомозі та обміні інформацією все ще знижують ефективність спільного реагування. Окремої уваги потребує з'ясування практичної результативності вже прийнятих декларацій, конвенцій і планів дій АСЕАН, адже між нормативним оформленням співпраці та її фактичною імплементацією зберігається суттєвий розрив. Крім того, у науковій літературі ще недостатньо систематизовано профілактичні інструменти, які поєднували б правові, інституційні, інформаційно-аналітичні та фінансові заходи запобігання на національному й регіональному рівнях. Саме тому подальшого дослідження потребує вироблення цілісного підходу до запобігання транснаціональній організованій злочинності в АСЕАН з урахуванням нових форм кримінальної діяльності та потреби в поглибленій міждержавній координації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ця стаття має на меті здійснити комплексне дослідження основних напрямів запобігання транснаціональній організованій злочинності в АСЕАН з урахуванням сучасних тенденцій її поширення, трансформації форм злочинної діяльності та специфіки регіонального безпекового середовища. Для досягнення цієї мети доцільно проаналізувати основні прояви транснаціональної організованої злочинності в Південно-Східній Азії, зокрема незаконний обіг наркотиків, торгівлю людьми, незаконну міграцію, контрабанду зброї та фінансові злочини, а також виявити особливості функціонування злочинних мереж у регіоні. Окремим завданням статті є дослідження інституційних і правових механізмів співпраці держав-членів АСЕАН у сфері протидії транснаціональній злочинності, включаючи обмін інформацією, координацію правоохоронної діяльності, взаємну правову допомогу та екстрадиційні процедури. Важливим аспектом також виступає оцінка ефективності чинних регіональних документів і механізмів АСЕАН у контексті нових викликів, пов'язаних із цифровізацією злочинної діяльності, використанням підпільних фінансових систем і технологічних інновацій. Крім того, стаття має на меті визначити невирішені проблеми у сфері запобігання транснаціональній організованій злочинності та обґрунтувати пріоритетні напрями вдосконалення регіональної політики АСЕАН,

серед яких гармонізація кримінального законодавства, зміцнення інституційної спроможності, розвиток спільних аналітичних систем і поглиблення міждержавної координації. Практичне завдання дослідження полягає у формуванні узагальненого наукового підходу до підвищення ефективності запобіжної діяльності АСЕАН у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковому дискурсі транснаціональна злочинність у межах АСЕАН дедалі частіше інтерпретується не лише як сукупність окремих кримінально караних діянь, а як багаторівневе явище, що безпосередньо впливає на стан регіональної стабільності, ефективність державного управління, функціонування ринків праці, міграційні процеси та легітимність інститутів публічної влади [5; 7; 12]. Такий підхід є закономірним, оскільки сучасні злочинні мережі в Південно-Східній Азії функціонують на основі принципів мережевої координації, спеціалізації, транскордонного розподілу функцій і використання міжнародних фінансових та логістичних інструментів [8]. Їхня діяльність дедалі рідше обмежується одним видом злочину, натомість поєднує незаконний обіг наркотичних засобів, торгівлю людьми, незаконне переправлення мігрантів, контрабанду зброї, кіберзлочинність, міжнародні економічні злочини та операції з легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [12].

Показовим є те, що в офіційних документах АСЕАН транснаціональна злочинність розглядається як об'єкт цілеспрямованої регіональної політики безпеки. У Плані дій АСЕАН щодо боротьби з транснаціональною злочинністю на 2016–2025 роки прямо визначено, що його метою є продовження тісної співпраці держав-членів у запобіганні та протидії транснаціональним злочинам, а також підвищення спроможності АСЕАН реагувати на них ефективно і своєчасно. Водночас у цьому документі транснаціональна злочинність охоплює не лише традиційні форми, як-от тероризм, наркотрафік, торгівля людьми, морське піратство, відмивання коштів і міжнародні економічні злочини, а й кіберзлочинність, незаконний обіг об'єктів дикої природи та деревини, а також незаконне переправлення осіб, що свідчить про поступове розширення предметного поля регіональної безпекової політики [3]. Сам факт такого розширення є важливим індикатором еволюції підходів АСЕАН, оскільки засвідчує відхід від вузького галузевого розуміння злочинності та перехід до комплексного бачення взаємопов'язаних кримінальних загроз.

Боротьба АСЕАН із транснаціональною злочинністю розпочалася у 1972 році на першому засіданні експертної групи АСЕАН з питання контролю та профілактики наркоманії. Ще більша

потреба викорінення проблеми виникла після договору 1976 року, підписаного главами урядів держав членів- засновників АСЕАН на Балі, котрий закликав до співпраці країн-членів із відповідними міжнародними органами задля запобігання та викорінення зловживань та незаконного обігу наркотиків. Договір також передбачав проведення дослідження з розробки правового співробітництва, в тому числі й можливості угоди про екстрадицію. Прийняття Декларації АСЕАН про принципи боротьби із зловживанням наркотичними засобами у 1976 році стало значним кроком Асоціації для регіонального співробітництва з питання профілактики та контролю за наркотиками. Декларація створила базу для прийняття спільної програми по боротьбі із зловживанням наркотичних засобів. У 1985 році АСЕАН висловила думку, що зловживання наркотиками та їх незаконний обіг може становити серйозну загрозу розвитку держав, або й негативно позначитися на безпеці та добробуті людства [5]. З огляду на це АСЕАН підтвердила взяті зобов'язання по боротьбі із зловживанням та незаконним обігом наркотиків, що сприяло формуванню спільної позиції на Конференції з питань зловживання наркотичними засобами.

У зв'язку із поширенням та диверсифікацією транснаціональної злочинності до таких форм як тероризм, контрабанда зброї, відмивання грошей, незаконна міграція та морське піратство, а також високо організований їх характер, АСЕАН активізувала свої зусилля у боротьбі з ними. На нараді в липні 1996 міністри країн-членів АСЕАН закликали до термінових дій з вирішення проблем транснаціональних злочинів задля запобігання загрози існування АСЕАН та її окремих держав. Лідери АСЕАН того ж року у Джакарті на першому неофіційному саміту закликали відповідні органи Асоціації дослідити можливість регіональної співпраці з питань боротьби із злочинністю, включно із екстрадицією. На другому неофіційному саміті (грудень 1997 року, Куала-Лумпур) лідери країн-членів АСЕАН закликали до рішучих заходів у боротьбі з різними категоріями транснаціональної злочинності. Було прийнято програму “Бачення АСЕАН 2020 року”, де висвітлено далекоглядні перспективи АСЕАН до 2020 р. Серед прогнозованих цілей: вільна від наркотиків Південно-Східна Азія та розробка узгоджених правил поведінки і спільних заходів для вирішення проблем, у тому числі й транснаціональні злочини, з якими можна зіткнутися на регіональному рівні [7].

Із часу створення Асоціації, АСЕАН боролася з транснаціональною злочинністю. З 1990-х років рішучість АСЕАН щодо активізації регіонального співробітництва в боротьбі із загрозою незаконного обігу наркотиків й інших форм транснаціо-

нальних злочинів значно зросла. АСЕАН визнала, що нові форми загроз безпеці у Східній Азії з'явилися у 1990-х через зміни в умовах безпеки. Поняття регіональної безпеки розширило своє первинне значення відсутності збройних конфліктів і війн, всередині і між країнами. АСЕАН також усвідомила, що регіональна безпека порушується актами транснаціональних злочинів, час від часу, стає жертвою міжнародного тероризму, що загрожує досягненню цілей та намірів Асоціації країн Південно-Східної Азії. Стало зрозумілим, що не можна допустити, аби злочинці та терористи знищили майбутнє Асоціації, ставлячи під загрозу її інтеграцію.

18-20 листопада 1997 р. в Манілі відбулося перше засідання АСЕАН проти транснаціональної злочинності. Міністри прийняли Декларацію АСЕАН по боротьбі з транснаціональною злочинністю, де наголосили на рішучості асоціації у вирішенні цієї проблеми [8]. Усвідомлюючи потребу ліквідації цієї загрози, лідери АСЕАН підтвердили заклики до зміцнення та розширення регіональних зв'язків серед інституційних механізмів АСЕАН для боротьби проти зловживання та незаконного обігу наркотиків й активізації окремих та спільних зусиль задля подолання цієї проблеми і ухвалили Ханойський план дій.

Ханойський план дій був першим у програмі "Бачення АСЕАН 2020 року", який з-поміж іншого, закликав до зміцнення регіональної спроможності боротися з транснаціональною злочинністю. Важливо зазначити, що теракти здійснені в США 2001 року, дали потужний поштовх АСЕАН до спільної боротьби із тероризмом шляхом співпраці на багатосторонньому, регіональному та двосторонньому рівнях. Крім регіональної співпраці, АСЕАН залучена до субрегіональних, міжнародних та багатосторонніх домовленостей, що мають на меті підвищення безпеки співробітництва по боротьбі із транснаціональною злочинністю. У травні 2002 року Індонезія, Малайзія і Філіппіни підписали Угоду про обмін інформацією та введення в дію процедур комунікації для спільної боротьби із транснаціональною злочинністю, в тому числі й тероризмом. Таїланд і Камбоджа згодом приєдналися до цієї угоди. Прагнучи надати підтримку та допомогу один одному в боротьбі із транснаціональною злочинністю, країни Південно-Східної Азії підписали Договір про взаємну правову допомогу з кримінальних питань (2004 р.). Виконання цієї угоди передбачало проведення семінарів та тренінгів, для допомоги посадовим особам кожної держави-члена Асоціації, залучених до взаємної правової допомоги з кримінальних питань [15].

Боротьба АСЕАН із транснаціональною злочинністю, зокрема з тероризмом, вийшла на новий етап із прийняттям конвенції АСЕАН по боротьбі

з тероризмом (2007 р.). Конвенція передбачає основу регіонального співробітництва з протидії, попередження та припинення тероризму у всіх його формах та проявах, а також посилення співпраці між правоохоронними органами й відповідними інстанціями [5].

АСЕАН підтвердила взяті зобов'язання по боротьбі із транснаціональною злочинністю. Регіональне співробітництво має низку перешкод, з якими, вірогідно, доведеться зіткнутися АСЕАН. Важливою складовою успіху будь-якої форми регіональної співпраці є створення необхідних та відповідних установ. Там де такі установи вже існують необхідна їх координація. Тому важливо було дослідити інституційну базу АСЕАН з боротьби із транснаціональною злочинністю, яка була створена на другому засіданні міністрів АСЕАН у М'янмі (червень 1999 р.). Рада міністрів АСЕАН є найвищим керівним органом Асоціації з питання співробітництва по боротьбі із транснаціональною злочинністю. Засідання ради відбуваються що два роки, за необхідності частіше на неофіційних зустрічах. Рада міністрів АСЕАН координує діяльність та затверджує звіти відповідних органів, таких як: вищі посадові особи АСЕАН з питання контролю наркотиків, керівники поліції країн АСЕАН, директори департаментів у справах імміграції та голови департаментів консульської служби міністерств закордонних справ. До ради міністрів АСЕАН входять представники (міністри) кожної країни-члена АСЕАН, відповідальних за боротьбу з транснаціональною злочинністю, якими зазвичай є представники Міністерства внутрішніх справ. Зустріч вищих посадових осіб з питання боротьби із транснаціональною злочинністю була організована, щоб допомогти раді міністрів АСЕАН у вирішенні цієї проблеми, а також для координації та співпраці з іншими відповідними органами АСЕАН, що беруть участь у боротьбі із транснаціональною злочинністю [15].

Однак, є ряд інших органів АСЕАН, що також беруть безпосередню участь у боротьбі із транснаціональною злочинністю. До прикладу, Міністри фінансів АСЕАН, через Угоду АСЕАН про митницю, окрім поліпшення співробітництва Асоціації в митній діяльності, зміцнюють співпрацю в боротьбі з незаконним обігом наркотиків і психотропних речовин, а також сприяють об'єднанню зусиль у боротьбі з контрабандною діяльністю та посилюють митний контроль. Засідання Міністрів юстиції АСЕАН за сприяння вищих посадових осіб проводять правове співробітництво Асоціації. Комітет АСЕАН з попередження та ліквідації наслідків стихійних лих відповідальний за співробітництво країн-учасниць Асоціації у вирішенні цієї проблеми, мінімізує негативні наслідки природних й техногенних катастроф на соціально-економічний розвиток країн АСЕАН [13].

Хоча, ці органи відіграли значну роль у боротьбі із транснаціональною злочинністю, спочатку вони були створені як окремі інституційні механізми, що відповідали за певні галузі співробітництва в рамках АСЕАН. Рада міністрів АСЕАН за сприяння вищих посадових осіб країн-членів Асоціації є головним органом, відповідальним за ведення політики, підтримки ініціатив, та розробки заходів по боротьбі з транснаціональною злочинністю. Вище згадані органи схвалили Декларацію (Хартію) АСЕАН 1997 року та План Дій 1999 року по боротьбі з транснаціональною злочинністю, а також програму роботи з реалізації Плану дій АСЕАН 2002 року. Програма роботи АСЕАН була згодом переглянута у 2006 році.

Можуть виникнути сумніви з приводу функціональності інституційного механізму. Постає питання, чи рада міністрів з транснаціональної злочинності, до складу якої входять виключно міністри внутрішніх справ, є достатньою для забезпечення стійкого та ґрунтового опору транснаціональній злочинності. Відповідь, ймовірно, буде негативною, адже транснаціональна кримінальна діяльність становить загрозу регіональній безпеці та миру.

Питання про вироблення політики та ініціювання дій і заходів АСЕАН для співпраці по боротьбі з транснаціональною злочинністю є міжгалузевою стратегією і повинне підпадати під відповідальність не лише правоохоронних органів (ради міністрів по боротьбі з транснаціональною злочинністю та її старших посадових осіб). Покращення співпраці правоохоронних органів у розслідуванні та судових переслідуваннях залежить від наявності ефективної, кваліфікованої взаємної правової допомоги і пов'язані з питанням екстрадиції може бути закріплена у внутрішньому законодавстві держав, двосторонніх угодах та багатосторонніх конвенціях. Службовцям судового відомства будуть зрозумілими можливості співробітництва, що ґрунтується на взаємній правовій допомозі, тому що взаємно зобов'язуюче законодавство й внутрішнє право, які відносяться до правової допомоги і пов'язані з питанням екстрадиції, може підтримувати широку систему співробітництва, навіть за відсутності формальних договірних відносин. Ефективне правове співробітництво у боротьбі з транснаціональною злочинністю потребуватиме безпосередньої участі службовців судового відомства в обговоренні політики, плану дій чи програми роботи задля подолання транснаціональної злочинності. Співробітники судового відомства зможуть знайти практичні рішення різноманітних проблем, пов'язаних із відмінністю правових систем, а також забезпечуватимуть ефективність співробітництва поліції та надаватимуть правову допомогу. Крім того, проблема транснаціональної злочинності тісно пов'язана

з питанням державного суверенітету та територіальної цілісності, а також міжнародних відносин, які входять до компетенції міністрів закордонних справ АСЕАН.

Однією з найбільш небезпечних тенденцій останніх років є конвергенція різних форм транснаціональної організованої злочинності, що особливо чітко зафіксовано у доповіді Управління ООН з наркотиків і злочинності 2024 року [15]. У ній наголошується, що кримінальний ландшафт Південно-Східної Азії трансформується безпрецедентно швидко, а основними драйверами цієї трансформації стали зростання виробництва та незаконного обігу синтетичних наркотиків, розширення кіберзумовленого шахрайства, розвиток складних схем підпільного банкінгу, використання криптовалют, цифрових платформ, інструментів штучного інтелекту та інших технологічних інновацій у злочинних цілях. Відповідно, сучасне транснаціональне злочинне середовище в регіоні має не фрагментований, а інтегрований характер, де окремі сегменти – наркоторгівля, шахрайство, торгівля людьми, нелегальні фінансові послуги – взаємно підсилюють один одного та функціонують як елементи єдиної кримінальної екосистеми. За таких умов запобіжна діяльність не може бути ефективною, якщо вона орієнтується виключно на окремі види злочинів без урахування їхніх функціональних взаємозв'язків.

Особливе місце у структурі регіональних загроз посідає незаконний обіг наркотичних засобів, насамперед синтетичних наркотиків, виробництва і транспортування яких продовжує залишатися одним із найбільш прибуткових кримінальних секторів у Південно-Східній Азії [10]. Проблема наркотрафіку в регіоні має виразно транснаціональний характер, оскільки охоплює виробничі осередки, транзитні коридори, ринки збуту, фінансові канали та корупційні зв'язки, що перетинають державні кордони і потребують координації на міжурядовому та міжвідомчому рівнях [3]. Саме тому в межах АСЕАН боротьба з наркотичною злочинністю розглядається не ізольовано, а як складова ширшої архітектури регіонального безпекового співробітництва, що включає посилення прикордонного контролю, координацію діяльності правоохоронних органів, обмін оперативною інформацією і вдосконалення механізмів кримінального переслідування [9].

Не менш актуальним виміром транснаціональної злочинності є торгівля людьми, яка в регіоні характеризується високим ступенем адаптивності, латентності та зв'язком із міграційними процесами, трудовою експлуатацією, сексуальною експлуатацією, використанням дітей, примусовою працею та іншими формами грубого порушення прав людини [11]. Інституційно-правова реакція АСЕАН на цю загрозу набула більш визначеного

характеру після ухвалення Декларації АСЕАН проти торгівлі людьми, зокрема жінками і дітьми, 2004 року, а згодом – Конвенції АСЕАН проти торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, 2015 року [1; 2]. Декларація 2004 року закріпила політичну готовність держав-членів до координації заходів у сфері запобігання торгівлі людьми, посилення прикордонного контролю, розвитку обміну інформацією, протидії злочинним синдикатам і забезпечення гуманного ставлення до потерпілих. В свою чергу, конвенція 2015 року надала цим намірам юридично зобов'язуючого характеру та визначила ключові завдання регіональної співпраці: попередження і боротьбу з торгівлею людьми, захист і допомогу жертвам із повагою до їхніх прав, а також поглиблення міждержавної взаємодії для досягнення зазначених цілей.

Правовий вимір є одним із базових напрямів запобігання транснаціональній організованій злочинності в АСЕАН. Ефективність будь-яких регіональних заходів значною мірою залежить від того, наскільки національні правові системи держав-членів є сумісними у питаннях криміналізації відповідних діянь, процедур розслідування, міжнародної правової допомоги, екстрадиції, конфіскації злочинних доходів та захисту потерпілих і свідків [7]. План дій АСЕАН 2016-2025 років прямо передбачає необхідність підписання, ратифікації та ефективної імплементації відповідних міжнародних і регіональних правових інструментів, а також гармонізації національних політик, законів і підзаконних актів у сфері протидії транснаціональним злочинам [3]. У цьому контексті гармонізація законодавства має розглядатися не як формальна уніфікація правових норм, а як створення мінімально необхідного рівня нормативної сумісності, який унеможливує використання злочинними мережами відмінностей між юрисдикціями для уникнення відповідальності.

Значну роль у системі запобігання відіграє також розвиток інституційної спроможності держав-членів АСЕАН. Ідеться не лише про створення чи зміцнення спеціалізованих правоохоронних підрозділів, а й про формування стійких міжвідомчих механізмів координації, здатних забезпечувати комплексне реагування на транснаціональні злочини [12]. План дій передбачає, що держави-члени мають ухвалювати національні стратегії або плани дій, розвивати відповідні інституції, удосконалювати діяльність систем кримінальної юстиції, підвищувати кваліфікацію персоналу, створювати спеціалізовані бази даних, а також зміцнювати фінансову розвідку і спроможність до виявлення, розслідування та конфіскації незаконних активів. У ширшому розумінні інституційна спроможність передбачає здатність держави діяти на випередження, а не лише реагувати на вже вчинені правопорушення. Саме тому

підготовка кадрів, технічна модернізація, процедурна стандартизація та налагодження аналітичної роботи повинні розглядатися як невід'ємні складові превентивної політики [7].

Окремим стратегічним напрямом є поглиблення міждержавної взаємодії правоохоронних органів. У межах АСЕАН превенція транснаціональної злочинності ґрунтується на усвідомленні того, що жодна держава не здатна самостійно ефективно протидіяти злочинним мережам, які функціонують через кілька юрисдикцій одночасно [11]. Відповідно, План дій наголошує на необхідності розвивати обмін інформацією та розвідувальними даними, призначати офіцерів зв'язку, здійснювати обмінні програми між посадовими особами, посилювати слідчу, прокурорську та судову співпрацю, а також використовувати сучасні засоби комунікації й міжнародні бази даних для швидкого реагування на транскордонні загрози. Подібна координація має не лише оперативне, а й запобіжне значення, оскільки зменшує можливість для злочинних угруповань використовувати державні кордони як інструмент ухилення від розслідування та переслідування [3].

У сучасних умовах особливої актуальності набуває інформаційно-аналітичний напрям протидії транснаціональній організованій злочинності. У документах АСЕАН акцентується необхідність розвитку баз даних, контактних пунктів, каналів прямої комунікації та механізмів обміну інформацією між компетентними органами. Проте сучасна практика свідчить, що простого обміну інформацією вже недостатньо. З огляду на складність злочинних мереж, використання цифрових платформ, криптовалютних сервісів, шифрованих каналів зв'язку та розподілених фінансових інструментів, державам АСЕАН необхідно переходити до глибшої інтеграції аналітичних систем, здатних виявляти приховані взаємозв'язки між різними сегментами кримінального середовища [6]. Такий підхід дає змогу не лише документувати вчинені злочини, а й прогнозувати трансформацію злочинних ринків, ідентифікувати вузли кримінальної інфраструктури та здійснювати превентивний вплив на найбільш уразливі елементи регіонального безпечового простору [14].

Одним із найважливіших елементів превентивної політики є посилення контролю за фінансовими потоками, оскільки саме фінансова інфраструктура забезпечує відтворення й розширення більшості транснаціональних злочинних схем. У Плані дій АСЕАН передбачено необхідність вживання заходів щодо конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом, створення механізмів їх повернення або поділу, а також зміцнення спроможності компетентних органів у сфері протидії відмиванню коштів. Це положення набуває особливого значення з огляду на зафіксовану Управ-

лінням ООН з наркотиків і злочинності тенденцію до професіоналізації підпільного банкінгу, розширення використання віртуальних активів, позабіржових криптовалютних сервісів, peer-to-peer торговців та інших фінансових механізмів, що обслуговують потреби транснаціональних злочинних мереж у Південно-Східній Азії. У такому контексті запобігання злочинності об'єктивно виходить за межі суто поліцейської діяльності та потребує активної участі фінансових регуляторів, банківських установ, підрозділів фінансового моніторингу та міжнародних партнерів [12].

Важливим напрямом запобіжної діяльності є також впровадження комплексних профілактичних заходів соціального та інформаційного характеру. Насамперед це стосується торгівлі людьми, де превенція повинна ґрунтуватися не лише на репресивних інструментах, а й на усуненні структурних причин вразливості окремих категорій населення [15]. Конвенція АСЕАН 2015 року про боротьбу з торгівлею людьми передбачає, що держави-учасниці мають розробляти комплексні політики, програми та інші заходи для запобігання торгівлі людьми, захисту жертв від повторної віктимізації, проведення досліджень, інформаційних і просвітницьких кампаній [2]. Така логіка цілком відповідає сучасним уявленням про превенцію, відповідно до яких криміногенне середовище формується не лише злочинним наміром, а й соціальними, економічними та інституційними умовами, що роблять певні групи населення більш доступними для експлуатації, вербування або примусу.

Водночас необхідно враховувати, що ефективність регіональної політики АСЕАН у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю значною мірою обмежується внутрішніми особливостями самої організації. Консенсусний характер ухвалення рішень, принцип невтручання у внутрішні справи та різний рівень політичної, правової й адміністративної спроможності держав-членів створюють ситуацію, за якої навіть прогресивні регіональні документи не завжди однаково ефективно імплементуються на національному рівні. Це зумовлює наявність розриву між нормативною архітектурою співробітництва та її практичною реалізацією. Проте саме в цих умовах особливого значення набуває поступове інституційне ущільнення співпраці – через механізми контактних пунктів, спільних тренінгів,

обмінів, технічної допомоги, розбудови інформаційних систем і секторальної координації між органами безпеки, юстиції, фінансового контролю, міграційного управління та прикордонної служби [9].

Показово, що у сучасних оцінках міжнародних організацій наголошується на глобальному вимірі загрози, яка виходить із Південно-Східної Азії. Зафіксовані в регіоні злочинні практики, зокрема кіберзумовлене шахрайство, відмивання коштів, торгівля людьми та наркотрафік, дедалі частіше мають наслідки далеко за межами АСЕАН, впливаючи на фінансові системи, міграційні потоки та безпекову ситуацію в інших регіонах світу [13; 14]. Це означає, що міжнародне співробітництво у сфері запобігання транснаціональній організованій злочинності не є факультативним елементом регіональної політики, а виступає її органічною складовою. Відповідно, взаємодія АСЕАН із зовнішніми партнерами, міжнародними організаціями та спеціалізованими структурами має розглядатися як важливий інструмент компенсації тих обмежень, які породжуються внутрішньою неоднорідністю самого регіону.

Висновки. Отже, аналіз інституційних і правових механізмів АСЕАН дає підстави стверджувати, що основні напрями запобігання транснаціональній організованій злочинності в регіоні мають комплексний та багаторівневий характер. Вони охоплюють удосконалення правового регулювання і гармонізацію кримінального законодавства; зміцнення інституційної спроможності правоохоронних і судових органів; поглиблення міждержавної оперативної, слідчої та судової співпраці; розвиток спільних аналітичних і інформаційних механізмів; посилення контролю за фінансовими потоками та відмиванням коштів; а також реалізацію широких профілактичних заходів, спрямованих на зменшення соціальної вразливості та попередження віктимізації населення. У цьому контексті ефективно запобігання транснаціональній організованій злочинності в АСЕАН можливе лише за умови поєднання нормативної гармонізації, інституційного зміцнення, технологічної модернізації та реального, а не декларативного, поглиблення регіональної взаємодії. Саме такий підхід відповідає сучасному характеру злочинних загроз у Південно-Східній Азії та логіці еволюції безпекової політики АСЕАН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ASEAN Secretariat. 2015 ASEAN Convention against Trafficking in Persons, Especially Women and Children (ACTIP), Kuala Lumpur, November 21, 2015. URL: <https://www.asean.org/wp-content/uploads/2015/12/ACTIP.pdf> (дата звернення: 02.03.2026).
2. ASEAN Secretariat. ASEAN Declaration Against Trafficking in Persons, Particularly Women and Children, Vientiane, November 29, 2004. URL: <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/ASEAN-Declaration-against-Trafficking-in-Persons-Particularly-Women-and-Children-TPPWC.pdf> (дата звернення: 04.03.2026).

3. ASEAN Secretariat. ASEAN Plan of Action to Combat Transnational Crime (2016–2025). Kuala Lumpur, September 20, 2017. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/ASEAN-Plan-of-Action-in-Combating-TC_Adopted-by-11th-AMMTC-on-20Sept17-1.pdf (дата звернення: 07.03.2026).
4. ASEAN Secretariat. Kuala Lumpur Declaration on the Enhanced Partnership to Combat Transnational Crime, Kuala Lumpur, September 13, 2015. URL: https://www.unodc.org/cld/en/treaties/strategies/association_of_south-east_asian_nations/ase0001s.html (дата звернення: 07.03.2026).
5. Emmers R. ASEAN and the securitization of transnational crime in Southeast Asia. *The Pacific Review*. 2003. Vol. 16(3). P. 419-438. DOI: 10.1080/0951274032000085653
6. Global Organized Crime Index 2025: Southeast Asia. Global Initiative, 2025. URL: <https://globalinitiative.net/initiatives/ocindex/> (дата звернення: 07.03.2026).
7. Indrayani I. & Zulkarnain. Transnational Crime Cooperation in ASEAN. *British Journal of Philosophy, Sociology and History*. 2022. Vol. 2. P. 40-47. DOI: 10.32996/pjps.2022.2.1.7
8. Luong H. T. Transnational crime and its trends in South-East Asia: A detailed narrative in Vietnam. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*. 2020. Vol. 9(2). P. 88-101. DOI: 10.5204/ijcjsd.v9i2.1147
9. Mok E. ASEAN and Transnational Crime: Gains and Challenges in Tackling Drug-Related Problems. *WIMAYA*. 2020. Vol. 1. P. 31-38. DOI: 10.33005/wimaya.v1i01.13
10. Nasution R. & Argenti G. The Spread of Narcotics in Southeast Asia: ASEAN's Role in Tackling Drug Trafficking. *Jurnal Ilmiah Wahana Pendidikan*. 2025. Vol. 11(12.A). P. 360-367.
11. Rofii M. (2025). The Role of ASEANAPOL in Combating Human Trafficking in Southeast Asia: A Comparative Study of Indonesia, Thailand, and Philippines. *Proceedings of the International Conference on Strategic and Global Studies (ICSGS 2024)*. Nanchang, 2025. P. 290-297. DOI: 10.2991/978-94-6463-646-8_19
12. Soewondo S. & Kadarudin K. Prevention and Eradication of Transnational Organized Crime in Southeast Asia. *Scholars International Journal of Law, Crime and Justice*. 2022. Vol. 5. P. 37-44. DOI: 10.36348/sijlcj.2022.v05i02.001
13. Transnational Crime in Southeast Asia: A Growing Threat to Global Peace and Security. USIP Senior Study Group Final Report, May 2024. URL: https://www.usip.org/sites/default/files/2024-05/ssg_transnational-crime-southeast-asia.pdf (дата звернення: 07.03.2026).
14. Transnational Organized Crime and the Convergence of Cyber-Enabled Fraud, Underground Banking and Technological Innovation in Southeast Asia: A Shifting Threat Landscape. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2024. URL: https://www.unodc.org/roseap/uploads/documents/Publications/2024/TOC_Convergence_Report_2024.pdf (дата звернення: 01.03.2026).
15. Transnational Organized Crime in Southeast Asia: Evolution, Growth and Impact. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2019. URL: https://www.unodc.org/roseap/uploads/archive/documents/Publications/2019/SEA_TOCTA_2019_web.pdf (дата звернення: 01.03.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 31.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026